

CONFERENCE:
6TH EFFORTS
CONGRESS

ZUIDERWATERLINIE
NOORD-BRABANT

Fortified heritage in green and blue –
a European sustainable solution

FUTURE PLANNING OF THE ZUIDERWATERLINIE

Dr ir Gerdy Verschuure-Stuip - Drs Hermelinde van Xanten

City Deal
Kennis Maken

ErfgoedAcademie
voor erfgoedprofessionals van nú

ZUIDERWATERLINIE

A historic water defence line for the Netherlands, water as a friend against the enemy, help to fight new

Historic line, with challenges

- growing attention to heritage. Increasing tourism
- problems with drought, water storage in case of peak moments is needed
- sustainable agriculture (water levels)

Water as a problem, challenge and solution

Opleidingen en onderwijsprogramma's

In Nederland bieden vijf onderwijsinstellingen opleidingen aan op het gebied van (tuin- en) landschapsarchitectuur.

[Lees verder >](#)

Academie van Bouwkunst Amsterdam / Master

De Academie van Bouwkunst onderwijst vanuit de visie dat het ruimtelijk ontwerp een praktische en kritische discipline is op het snijvlak van kunst, wetenschap en techniek.

[Lees verder >](#)

Wageningen Universiteit / Bachelor & Master

Kenmerkend voor de opleiding landschapsarchitectuur van Wageningen Universiteit is de verbinding van onderzoek en ontwerp. Onderzoek draagt bij aan een onderbouwd ontwerp.

[Lees verder >](#)

Technische Universiteit Delft / Master

De opleiding landschapsarchitectuur aan de TU Delft is een masteropleiding van de faculteit Bouwkunde. Deze studie kan gevolgd worden na afronding van de bacheloropleiding Bouwkunde of een vergelijkbaar bachelor.

[Lees verder >](#)

Van Hall Larenstein / Bachelor

De opleiding Tuin- en landschapsonderwijs aan de Hogeschool Van Hall Larenstein in Velp kent vijf afstudeer richtingen: Strategisch Ontwerp, Ruimtelijk Ontwerp, Technisch Ontwerp, Werkvorbereiding en

HAS Hogeschool Den Bosch / Bachelor

De studie Landscape Design is onderdeel van de opleiding Management van de Leefomgeving. De nadruk ligt naast ruimtelijk ontwerpen o.a. op omgevingsgerichtheid, samenwerking met andere disciplines, ondernemen en

Afstudeerprojecten

Recent afstudeerwerk op het gebied van landschapsarchitectuur is te bekijken op de verschillende websites van de onderwijsinstellingen.

[Lees verder >](#)

Beroepservaringsperiode (BEP)

De verplichte beroepservaringsperiode is per 1 januari 2015 ingegaan. Iedere afgestudeerde die zich in Nederland wil laten inschrijven als tuin- en landschapsarchitect krijgt ermee te maken.

[Lees verder >](#)

Elke drie jaar wordt de Landschapstriennale ergens in Nederland georganiseerd. Voor iedereen die zich met het landschap bezighoudt, zich ermee verbindt voelt en er graag is. De vijfde editie van de Triennale vindt plaats in april 2021 in Van Gogh National Park, Noord-Brabant.

JU 2021: High Green - Investing in the Landscape →
Read the thematic programme in more...

De Landschapslaboratoria:

High Tech - High Green

Brabantse Beken

Vitale Bodem

Economische Dragers

Productieve Natuur

Onze Energie,
Ons Landschap

Zuiderwaterlinie

Groenstad

Datascapes

Helend Landschap

Dutch Schools of Landscape architecture

Academie van Bouwkunst- Amsterdam
Universiteit van Wageningen
TU Delft
Van Hall Larenstein
HAS Hogeschool Den Bosch

Picture G. Verschuure-Stuip, TU Delft

ZUIDERWATERLINIE
NOORD-BRABANT

Picture: Jan Janse, State Forestry Service

**Studenten ontwerpen aan:
Zuiderwaterlinie
Noord-Brabant**

Landschapstriënnale 2021
transformatie • ontwerpen • verbinden • landschap • erfgoed

Design charrette/ workshops

September 2020 Breda about
landscape heritage- military
defence line

1/12

What we do

Contribute to society's ability to interpret and experience the past

Heritage studies in the 21st century call for a new approach, a partnership between archaeology, architecture, the social sciences, the humanities, law, science, technology and design and urban and regional studies.

Get involved

- Do you want to contribute to **interdisciplinary heritage research**?
- Are you looking for **heritage education or training**?
- Or are you searching for **expertise in heritage**?

WORK WITH US

erfgoedAcademie
voor erfgoedprofessionals van nú

Dr ir Gerdy Verschuure-Stuip
Ass. Professor Landscape architecture
Research coordinator group Heritage and
Environment

5/12

5

Design charrete/ design workshop/ student hub

3 days intensive designing for the future of the Zuiderwaterlinie

TU Delft motto: Impact for a better society:

Centres motto

- Find solutions for the future?
- Collaboration between practice and academia?

Heritage and transformation is changing

heritage

mensen

Preservation through the (built) objects
materials/ authenticity/ conservation and restoration

'Preservation through development'
(Belvedere 2000)
Heritage as part of

New motto
'Preservation through people'

- 1. Preservation through use and participation**
- 2. Preservation through experience**

*Preservation through
development*

Belvedere

Beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting

Fortress De Roovere

Restoration of the fortress

New additions were made, not looking as it was.

Walls of 's-Hertogenbosch

Preservation through the (built) objects

-materials/ authenticity/ conservation and restoration

'Preservation through development'

(Belvedere 2000)

- Erfgoed verbonden met grote opgave en ontwikkeling

New motto

'Preservation through people'

- 1.Preservation through use and participation**
- 2.Preservation through experience**

BESPEUR. BEKIJK. BELEEF.

Ga eropuit in Brabant en ontdek de Zuiderwaterlinie. De plek waar je vanalles kunt bespeuren, bekijken en beleven. En dat alles op je eigen ritme. Trek je wandelschoenen aan en ontdek het Zuiderwaterliniewandelpad of andere wandelroutes. Liever met de fiets op ontdekkingsreis? Maak een fietstocht langs de prachtige locaties van de Zuiderwaterlinie. Of pak je auto of motor en nageer langs de linie met de Zuiderwaterlinie-autoroute.

De vijf stellingen van de Zuiderwaterlinie bieden allerlei bezienswaardigheden, van forten en kastelen tot natuurgebieden. Plan je dagje uit naar een van de stellingen, duik in de geschiedenis van onze Brabantse verdedigingslinie en beleef de magie van de linie op jouw manier.

... look, experience, live.

Bekijk de kaart

Wil je weten wat er allemaal te beleven is in de Zuiderwaterlinie? Op deze kaart vind je een overzicht van o.a. alle vestingsteden, historische bezienswaardigheden, buitengebieden en afhaalpunten.

Wandel in de Zuiderwaterlinie

De mooiste wandelroutes vind je in de Zuiderwaterlinie! Bespeur het gebied al lopend over het Zuiderwaterlinie-wandelpad of kies een van de andere wandelroutes of ommetjes langs de linie.

Fiets door de Zuiderwaterlinie

Liever te fiets de Zuiderwaterlinie beleven? Het Zuiderwaterlinie fietsboekje wijst je de weg via diverse routes. Maar er zijn meer routes langs de Brabantse linie die je op de fiets kunt ontdekken.

Tour door de Zuiderwaterlinie

De Zuiderwaterlinie-autoroute is een ware beleving voor de auto- en motorliefhebbers onder ons. Ook deze routes zijn opgenomen in een routeboekje. Laat je navigeren langs bijzondere plekken langs de linie.

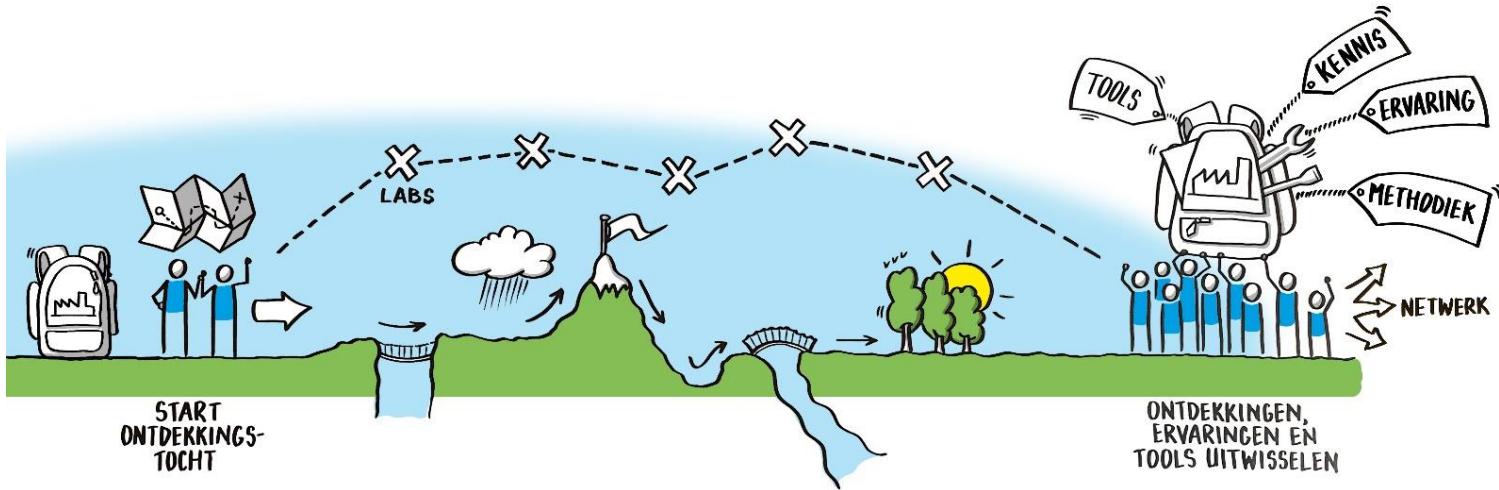
Beleef de Zuiderwaterlinie vanuit je luie stoel

De Zuiderwaterlinie vanuit je luie stoel ontdekken? Dat kan ook! Bekijk onze 'Kijken en luisteren'-pagina. Hier vind je o.a. de historische documentaire, podcast en toeristische informatievevideo's terug.

Projectbureau Zuiderwaterlinie

PARTICIPATION IN HERITAGE

- Faro Convention

THE FARO WAY

Funded by the European Union and the Council of Europe
EUROPEAN UNION COUNCIL OF EUROPE
IMPLEMENTED by the Council of Europe

WWW.COE.INT HUMAN RIGHTS DEMOCRACY RULE OF LAW EXPLORE English Connect ▾

COUNCIL OF EUROPE COUNCIL OF EUROPE

Home Newsroom Culture Cultural Heritage Standards Resources CDCPP

You are here: Democracy Culture and Cultural Heritage Standards

Culture and Cultural Heritage

Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Faro Convention, 2005)

The [Faro Convention](#) emphasizes the important aspects of heritage as they relate to human rights and democracy. It promotes a wider understanding of heritage and its relationship to communities and society. The Convention encourages us to recognize that objects and places are not, in themselves, what is important about cultural heritage. They are important because of the meanings and uses that people attach to them and the values they represent.

The Faro Convention is a "framework convention" which defines issues at stake, general objectives and possible fields of intervention for member States to progress. Each State Party can decide on the most convenient means to implement the Convention according to its legal or institutional frameworks, practices and specific experience. Compared to other conventions, the "framework convention" does not create specific obligations for action. It suggests rather than imposes.

The Convention was adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 13 October 2005, and opened for signature to member States in Faro (Portugal) on 27 October of the same year. It entered into force on 1 June 2011. To date, 20 member States of the Council of Europe have ratified the Convention and 7 have signed it.

THE FARO CONVENTION

- ▶ Text of the Faro Convention
- ▶ Explanatory report
- ▶ Parties to the Convention

Question 1:

(Cooperation) strengthen cooperation in future perspectives on military heritage.

1.chat: suggestions by the audience?

2.lecture by dr ir Gerdy Verschuur-Stuip, Research Leader LDE Center for Global Heritage & Development (TU Delft)

Studentproject Zuiderwaterlinie 2020-2021- (plaatje Groen)

Question 2:

(Experience) improve experience our military heritage

1.Chat: suggestions by the audience

2.Lecture by Hermelinde van Xanten, Kunstloc Brabant

Verbeeldingsproject Zuiderwaterlinie

Question 1:

(Cooperation) strengthen cooperation in future perspectives on military heritage.

1.chat: suggestions by the audience?

2.lecture by dr ir Gerdy Verschuur-Stuip, Research Leader LDE Center for Global Heritage & Development (TU Delft)

Question 1:

(Cooperation) strengthen cooperation in future perspectives on military heritage.

1.chat: suggestions by the audience?

2.lecture by dr ir Gerdy Verschuur-Stuip, Research Leader LDE Center for Global Heritage & Development (TU Delft)

Studentproject Zuiderwaterlinie 2020-2021- (plaatje Groen)

STUDENTS

Van Hall Larenstein – Tuin- en Landschaps-inrichting

Art Bor
Koen van den End
Roy Italiaander
Tijn Koppens

Wageningen University – Landscape Architecture & Planning

Marieke van den Broeck
Tom den Duijf
Henk-Jan Lekkerkerk
Esther van der Meer
Josselin Snoek
Rianne Wassink

Willem de Kooning Academie - Spatial Design

Simon van Soolingen

HAS Den Bosch - Geo Media & Design

Marthe Dey
Romy van Esseveld
Remo van den Hoogenhof
Aron Muijen
Lars Nederhof
Rowan Post

VU Amsterdam - Heritage studies

Unige Bagdi	Nita Lloncari
Karsten Brunt	Daphne Martens
Rachel Daelmans	Mark Rlepema
Cyr Everaerts	Tosca Sombroek
Tin van Heusden	Mrudula Tatavarthi
Bo Jonk	Menora Tse

University Leiden - Applied Archaeology

Ruben van Dijk
Maaika Tenhagen
Stella Ruigrok

TU Delft - Landscape Architecture

Emmanouela Armoutaki	Ioanna Kokkona
Farnoosh Bazrafkan	Suixin Liaw
Floris Beijer	Yu Liu
Ivo Brands	Francesca Mazza
Kue-itso Chen	Lotte Oppenhuis
Esmee van Eeden	Kailun Qi
Xinyu He	Willemijn Schreur
Yayun Gao	Yun Sun
Gary Gilson	Dorien Tulp
Jan Houweling	Ran Yan
Pu Jiang	Yu Zheng

Student Floris Beijer: ‘ It was very interesting to work on a real-life project’. The discussions we had was really interesting’

Jan Janse, State Forestry Service who 'owns' a lot of land in the area:
'it was very inspiring to see the new plans'

'Student work is always helpful in the process of transformation. The students ideas form no 'threat' for other co-workers, but can be helpful for a new mindset.'

▶ ▶ 🔍 0:00 / 4:24

≡ ⚙ ⌂

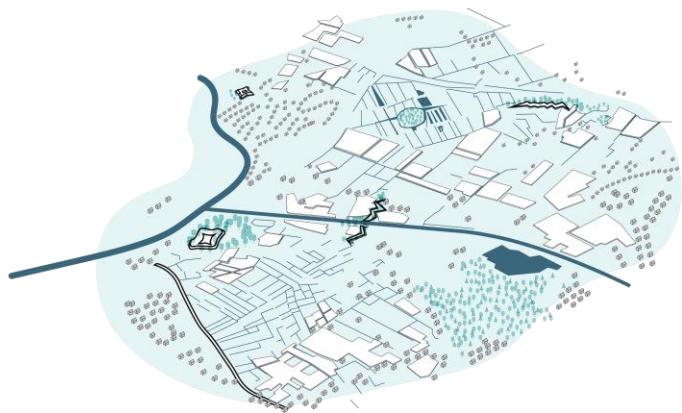
Collaboration with local experts

Stories were made and placed on the website of the Zuiderwaterlinie

Local people were involved in the discussion, which was important because people felt 'heard'.

Jan

Old inundation fields- agriculture

-

New agriculture, based on wet agriculture and marshlands> 'idea of inundation'

Vision

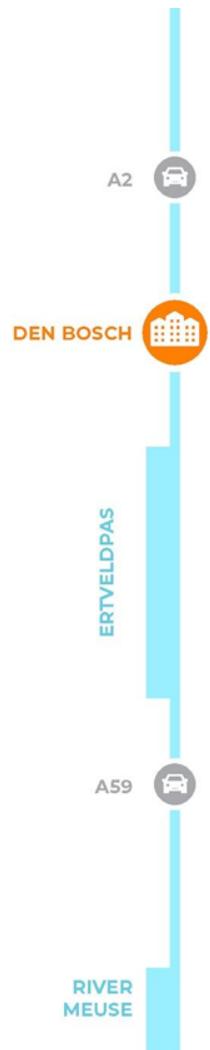

PARTICIPATION & CO-CREATION

- This demands a new form of cooperation
- Own ideas
- Flexible if needed (like Barbapapas)

Drawings are important, imagination

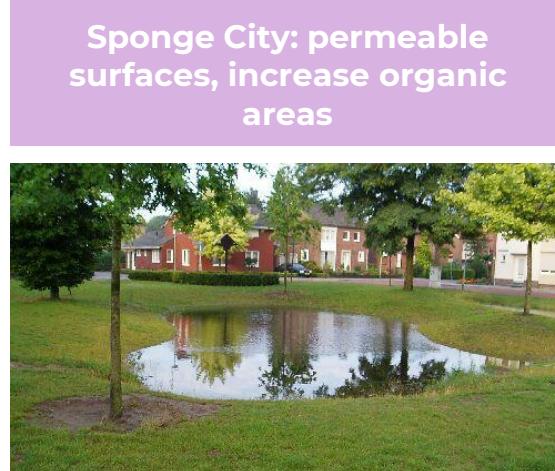

TOOLBOX

Eco-boulevards:
Open gutters, hollow roads, green tramways, less pavement

Parks:
Infiltration fields, relief in gardens/parks, helophytefilter, water squares

URBAN

Localized water management:
Collect, Clean, Recycle

Homes:
Green facades/gardens, green/rainwater fences, polder/green rooftops, rainwater storage under large buildings

Question 2:

Improve experience our military heritage (art)

1. Chat: suggestions by the audience

2. Lecture by Hermelinde van der Zande, Kunstloc

HERMELINDE VAN XANTEN

ADVISOR ART & SPACE

**KUNSTLOC
BRABANT**

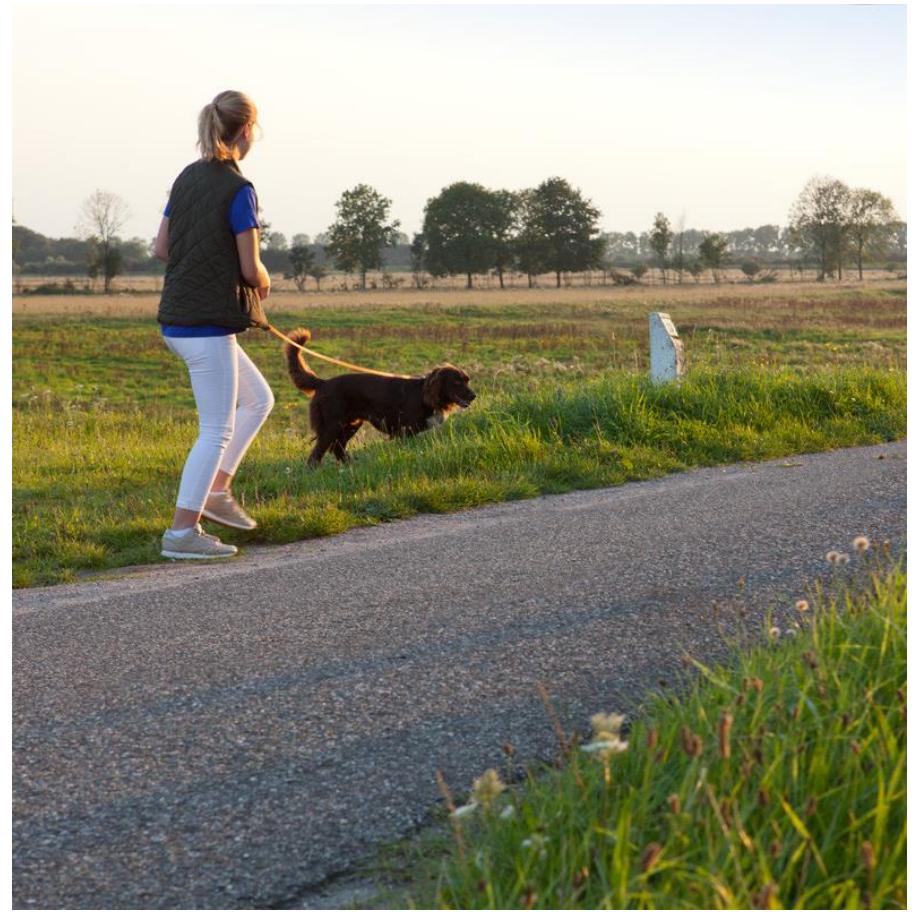

ZUIDER
WATERLINIE
NOORD-BRABANT

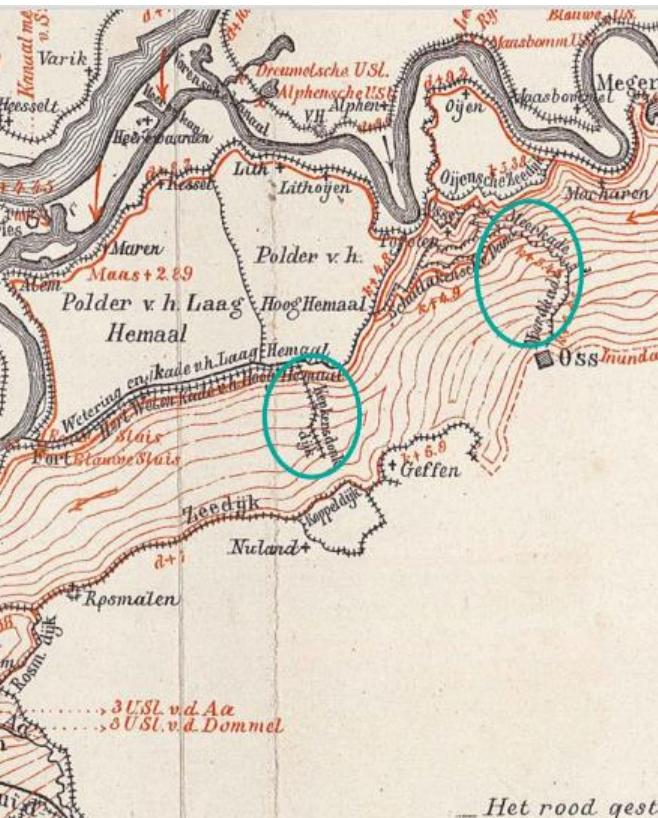
25 partners
looking for shared tasks
art and imagination can
connect different worlds

different methods

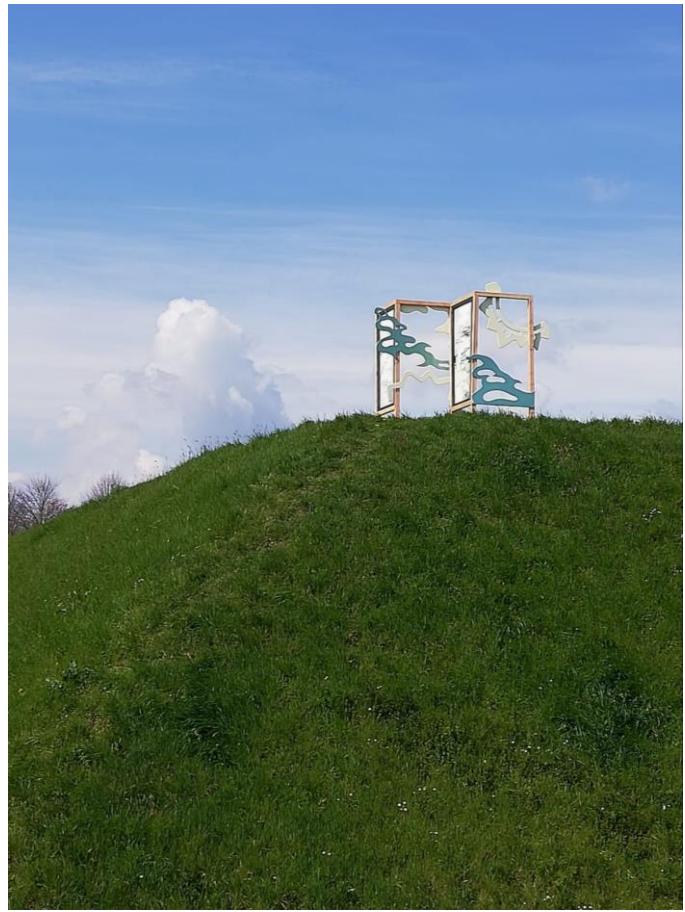

Landkunst

Zuiderwaterlinie

elf vestingsteden
elf verhalen

BERGEN OP ZOOM

Droogte

Weet dat we het meeste zijn vergezen. Hoevelen hier ongemerkt zijn geboren. Hoevelen hier ongemerkt hebben geleefd.

De kleine slokjes water die een uitgedroogde kikker dronk. De kinderen die door mäisvelden trokken om hier soldaat te spelen. Hoe de echte soldaten in hun forten sliepen.

Wie stilte hoort beseft dat woorden altijd alleen maar een omweg waren. Wie kijkt naar het water zal misschien de suiker zien van de zuurstokken die werden achtergelaten

afgekloven maïskolven, druppels bramensap de zeep uit de kleren die de vrouwen wassen.

In het land dat onder lep wachter zaden op droogte.

LOREN BROUWERS

Loren Brouwers (1991) is geziger, creatiever en woordkunstenaar. Met haar werk stond ze op verschillende podia waaronder het NK Poetry slam, Dichters in de Prinsenhof, de Citee Delft,

De Zuiderwaterlinie is de oudste, langste en meest benutte waterlinie van Nederland. Hij loopt dwars door Brabant, door elf vestingsteden in hun buitengebied. Omdat dit jaar het Europees Jaar van het Cultureel Erfgoed is, vroegen we elf schrijvers een gedicht over één van die vestingsteden te schrijven.

STEENBERGEN

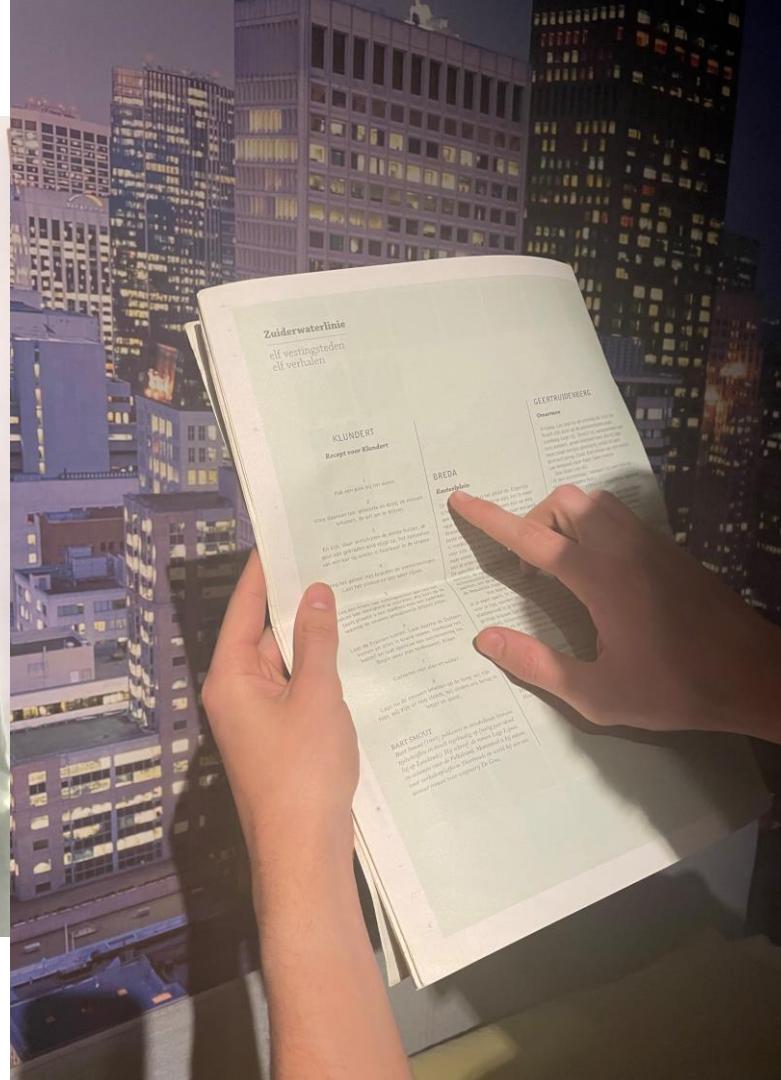
Animus Loci (Mijn plaats)

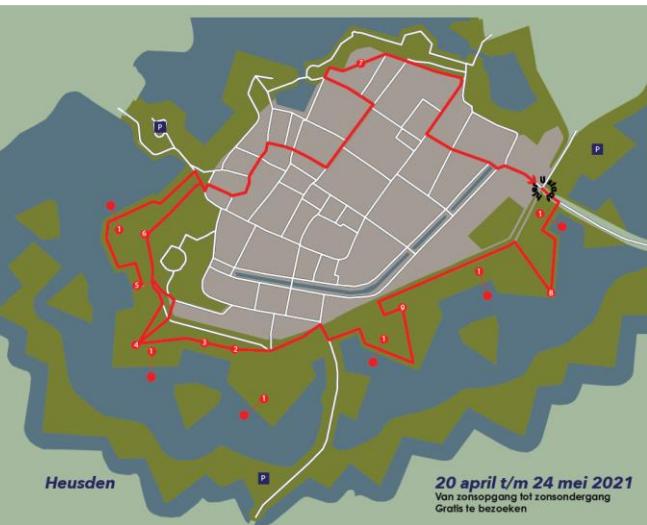
Plaats mij in vruchtbare grond en laat mij aarden, Tussen de echo's van voetstappen die zich in cadans verplaatsen, In haast genomen, door Andalusiëse mannen en Madrileense zonen, Ritmisch omhoog gekomen, hun statige veren afgezet tegen blinkend staal, In rood en gela uniformen, onmiskenbaar fel gekleurde oorlogstaal, Middeleeuwse conquistadores met stijve nekken en gepofte armen, Arrogant en hooghartig, wie wist niet waarvoor ze kwamen? Om elk stukje land te bestempelen met het gewicht dat ze op hun hakken plassaten; Maar voetzolen verstappen zich in drassig land, waar niemand tegen natte denkwijzen van woestelingen zijn opgewassen, Want waar ter inundatie het land werd gedoopt, verdronken zelfs de beste laarzen,

WILLEMSTAD

Willemstad, Fort Sabina

wie de Nederlandse identiteit zoekt kan het beste hoog en droog beginnen binnendijks en windbeschut in Willemstad hier wekt de zeevlucht aardse lusten op van na de grote landhanger de versterkte muren van de vestingstad vormen een volmaakte zeshoek een Michelinstaer van de krijgskunst die het ommeland verneert alles ademt hier historie kustbewaking en fortificaties deden Napoleon waterlanden het vrouwvolk boelde hem niet wel schoot hij de aparte heerlijkheid Willemstad een fort en een fallus een bakstenen bastardaardkind dat de Eau de Cologne geur waarin het verveekt was net zo gemakkelijk kwijtspeelde als de geleende doopnaam; hoe eenvoudig kan het zijn van een hij in een zij veranderen De Ruyter heet nu Fort Sabina op de Naad van Brabant waar het zand op de klei botst stuit een zeldzame Pokémon in zijn vlucht op de Zuiderwaterlinie als door een wonder

brabant vertelt

Home nieuws routes over brabant vertelt faq contact

download de gratis app

jouw route in de brabant vertelt app?

brabant vertelt

Brabant Vertelt

Tweets

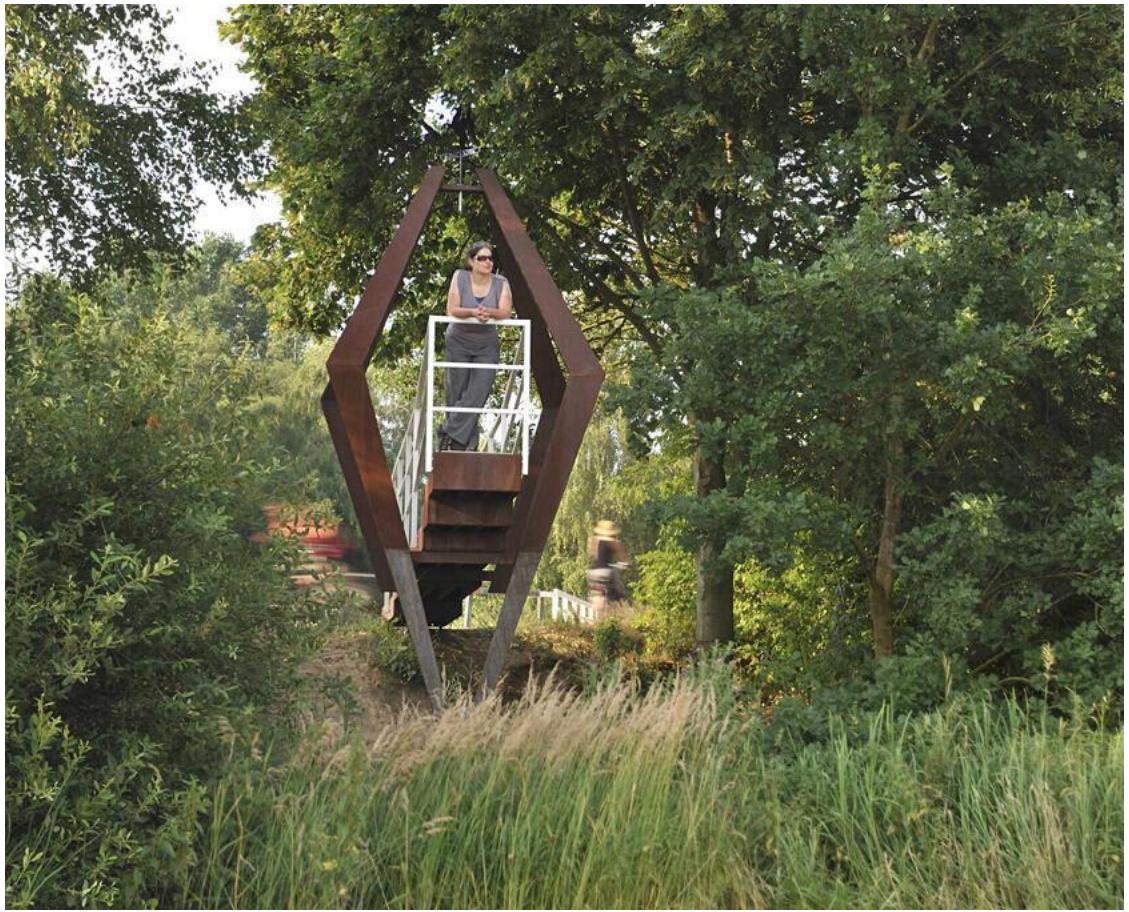
Informatie

QUESTIONS, TIPS, RECOMMENDATIONS?

I WOULD LIKE TO HEAR FROM YOU....

HERMELINDE VAN XANTEN

HERMELINDE.VANXANTEN@KUNSTLOCBRABANT.NL

+31651607243

www.kunstlocbrabant.nl/

<https://www.kunstlocbrabant.nl/agenda/landschapstriennale-landschapslaboratorium-zuiderwaterlinie-17510>

<https://brabantvertelt.nl/>

<https://www.kunstlocbrabant.nl/projecten/zuiderwaterlinie-niet-vechten-maar-hechten-796>